
Výber zo študentských prác

Výklad textu ustanovení Večeře Páně u Marka v kontextu synoptických evangelií

Marek HARASTEJ

Abstrakt

Pokud zatím ponecháme stranou otázku, zda Ježíšova poslední večeře byla večeří sederovou, tak musíme konstatovat, že o průběhu sederové večeře v době Ježíše Krista máme poměrně málo informací. Židovské prameny jsou většinou až z doby pozdější a reflektují zničení jeruzalémského chrámu, křesťanské jako je například Didaché se otázce slavení sederové večeře nevěnují a spolehlivost zpráv Josepha Flavia je diskutabilní. Ač jsou tedy závěry vyvozené z těchto zdrojů pouhými domněnkami, jsou pro pochopení Ježíšovy poslední večeře velice zajímavé. V kontextu celého Starého zákona se této otázce věnuje například Brant Pitre a v české jazykové oblasti odvedl výbornou práci profesor František Kunetka. Na základě jeho bádání se pokusíme o určitou základní představu historického kontextu Večeře Páně.

Klíčová slova: Večeře Páně, sederová večeře, Evangelium podle Marka, synoptická evangelia

Abstract

Leaving aside for now the question whether Jesus' last supper was a Seder Supper, we must state that about the course of the Seder dinner in the time of Jesus Christ we have quite a bit of information. Jewish sources are mostly from later times and reflect the destruction of the Jerusalem temple, Christian sources such as the Didaché do not mention Seder dinners, and the reliability of Josephus Flavius' reports is debatable. Although the conclusions drawn from these sources

are mere conjectures, they are very interesting for the understanding of Jesus last dinner. Brant Pitre, for example, deals with this issue in the context of the entire Old Testament, and Professor František Kunetka has done excellent work in the Czech language area. Based on his research, we will describe a certain basic idea of the historical context of the Lord's Supper.

Keywords: Lord's Supper, Seder Supper, Gospel of Mark, Synoptic Gospels

Úvod

Památka Večeře Páně či eucharistie je klíčovým svorníkem křesťanské liturgie většiny křesťanských církví, stejně jako prvkem rozdělení a zdrojem teologických sporů a v minulosti dokonce i válek. Proto nikoliv neprávem můžeme texty ustanovení nazývat jako jedny z ústředních textů křesťanské teologie. Právě na tyto texty se chceme zaměřit v této práci. Biblických textů, které se vztahují k obřadu Památky Večeře Páně, je samozřejmě více, ale v této práci se chceme zaměřit na samotné texty ustanovení obřadu. Těch nacházíme v biblickém textu pět. Z nich jsme se rozhodli zaměřit na zprávy, které nám podávají synoptičtí evangelisté. Vybrali jsme si jako výchozí text zprávu Markova evangelia a tu chceme vykládat s ohledem na zprávy dalších synoptiků a jednotlivé zprávy vzájemně porovnat. Otázku, kterou si při tomto studiu chceme položit, je ověření předpokladu, že rozdíly v jednotlivých textech ustanovení Večeře Páně nám pochopení nekomplikují, ale naopak pomáhají k lepšímu porozumění textu. V práci se zprvu zaměříme na kontext.⁷⁷ Nejprve dobový a poté širší literární. V další části porovnáme jednotlivé zprávy synoptiků a poté se budeme věnovat exegezi a výkladu zprávy zaznamenané v Markovu evangeliu. V závěrečné části se zaměříme na tři otázky a diskuzi s nimi spojenou.

Všechny tři synoptické texty, kterými se zabýváme, mají shodný literární rámec. Nachází se na konci evangelijního příběhu před zprávou o odsouzení a ukřižování Ježíše Krista.⁷⁸ Odlišné není zařazení textu v celém příběhu, ale širší

---

⁷⁷ Tématu židovských kořenů Večeře Páně se zaměřením na modlitební texty se František Kunetka věnoval nejprve se své disertační práci (KUNETKA, František. *Židovské kořeny křesťanské anafory*) a později ho rozvinul ve více popularizační práci KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*. PITRE, Brant. *Ježíš a židovské korene Eucharistie: Odhalovanie tajomstiev Poslednej večere*. Pozri Seznam literatury.

⁷⁸ Shodně také všechna tři synoptická evangelia v literárním kontextu uvádí perikopy o předpovědi o zkáze chrámu a předpovědi velkého soužení a příchod Syna člověka (Mt 24,1-31; Mk 13, 1-29; Lk 21,5-28). Vždy jsou rovněž tato Ježíšova slova spojena s poučením od fíkovníku (Mt 24,32-35; Mk 13,28-31; Lk 21, 29-38).

literární kontext celého evangelijního příběhu, ale to není předmětem této práce.⁷⁹

Bezprostřední literární kontext je u všech třech textů velice podobný, ale určité odlišnosti zde nacházíme.⁸⁰

Porovnání textů v synoptických evangeliích

Na první pohled je zřetelná podobnost textů Matouše a Marka a odlišnost Lukášovy zprávy. Mezi Matoušem a Markem nacházíme pouze drobné odlišnosti. V prvním verši Matouš přidává slovo Ježíš, učedníkům (Marek „jim“) a v přímé řeči sloveso „jezte“.⁸¹ Ve druhém verši Markovo konstatování „pili z něho všichni“ Matouš popisuje jako Ježíšův příkaz (...podal jim ho se slovy: „Pijte z něho všichni“). Ve třetím verši ustanovení večeře Páně Matouš pokračuje v přímé řeči Ježíše, zatímco Marek ji zde zahájil, ale především Matouš přidává dovětek „na odpuštění hříchů“.⁸² Čtvrtý verš ustanovení Marek na rozdíl od Matouše začíná slovem „Amen“, oba evangelisté používají jinak určité členy a Matouš v závěru mluví o „království svého Otce“ zatímco Marek o „Božím království“. Lukáš má především zcela jinou strukturu textu.

Matouš a Marek mají strukturu následující: *chléb – kalich – zaslíbení*.

Lukáš využívá mnohem komplikovanější strukturu: *vyznání – kalich – chléb – zaslíbení – kalich*.

Z hlediska výkladu tato odlišnost nepředstavuje žádný problém při zohlednění zpráv o počtu čtyř kalichů při pesachové hostině. Podstatnější jsou některé Lukášovy zmínky, které u Matouše a Marka nenacházíme. Lukáš se jako jediný zmiňuje o jezení beránka.⁸³ Zatímco Matouš a Marek citují Ježíšovo zaslíbení, že nebude pít z plodu vinné révy až do toho dne, kdy bude pít nový kalich nový v království Božím, Lukáš toto zaslíbení vztahuje i na jezení beránka⁸⁴ což při výkladu Božího království jako eschatologického království vzbuzuje jisté interpretační nejasnosti. Jako jediný také při podání chleba vyzývá učedníky, aby to konali na jeho památku.⁸⁵ A při podání kalicha učedníkům

⁷⁹ Na odlišný makrokontext Markova evangelia upozorňuje například Timothy Keller (KELLER, Timothy J. *Království kříže: život Ježíše a příběh světa*) nebo George R. Knight (KNIGHT, George R. *Marek: Evangelium Ježíše Krista, syna Božího*).

⁸⁰ Pro porovnání textů použita BEDŘICH, Slavomír a SVOBODA, Petr. *Česká synopse evangelií*.

⁸¹ „Když jedli, vzal Ježíš chléb, požehnal, lámal a dával učedníkům se slovy: Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.“ (Mt 26,26).

⁸² „Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů.“ (Mt 26,28)

⁸³ Lk 22,15.

⁸⁴ „Řekl jim: Velice jsem toužil jísti s vámi tohoto beránka, dříve, než budu trpět. Neboť vám pravím, že ho již nebudu jíst, dokud vše nedojde naplnění v království Božím.“ (Lk 22,15-16).

⁸⁵ „Pak vzal chléb, vzdal díky, lámal a dával jim se slovy: Toto je mé tělo, které se za vás vydává. To čiňte na mou památku.“ (Lk 22,19)

namísto formulace „toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu“ používá formulaci „tento kalich je nová smlouva zpečetěná mou krví“. Ač je tedy Lukášův text s dalšími synoptiky podobný, tak má jinou strukturu a některé jiné formulace, které text zásadním způsobem od textu Marka a Matouše odlišují. Pro následnou exegezi jsme si tedy vybrali text Markova evangelia, který se jeví jako nejstručnější a nejjasnější a má výraznou podobnost s Matoušovým textem.

Marek 14,22

Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν λαβὼν ἄρτον εὐλογήσας ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν·

λάβετε τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.

Vlastní doslovný překlad textu:

A (zatímco, když) jedli z nich (z toho) vzal chléb, požehnal, zlomil a dal jim a řekl, vezměte toto je tělo moje.

Marek zde pro chléb používá slovo ἄρτον, které je běžným označením chleba v Novém zákoně. Nový zákon ho používá 38x pro běžné jídlo (např. Mk 7,5; 8,14; J 21,9 aj.)⁸⁶ stejně jako v modlitbě Otče náš (Mt 6,11; Lk 11,3). Štefan Pružinský upozorňuje, že se jedná o pojem používaný pro kvašený chléb a nikoli nekvašený, který se označuje slovem ἄζυμος.⁸⁷ Například podle Kittelova Theological Dictionary of the New Testament lze ale řecké slovo ἄρτον považovat za obecné označení chleba bez specifikace, zda se jedná o chléb kvašený či nekvašený.⁸⁸ Donahue a Harrington vyslovují domněnku, že Marek pojem ἄρτον používá jako odkaz na nasycení pěti tisíc (6,41) a čtyř tisíc (8,6)⁸⁹ stejně jako jiní autoři, kteří se této tématice věnují.⁹⁰

Culpepper upozorňuje na sloveso ἔκλασεν, které může mít nejen význam rozdělít, zlomit, ale také rozbít, rozdrtit.⁹¹

Marek 14,23

καὶ λαβὼν ποτήριον εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες.

Vlastní doslovný překlad textu:

A vzal kalich/pohár děkoval, dal jim a pili z toho všichni.

---

⁸⁶ Ἄρτον. In *Bible Hub: Search, Read, Study the Bible in Many Languages*. [online].

⁸⁷ PRUŽINSKÝ, Štefan. *Evangelium podľa Matúša (15.-28. kap.)*, str. 347.

⁸⁸ KITTEL, Gerhard a Geoffrey BROMILEY. *Theological Dictionary of the New Testament* Vol. 1., str. 515-516.

⁸⁹ DONAHUE, John R. a Daniel J. HARRINGTON. *Evangelium podle Marka*, str. 398.

⁹⁰ DILLON, Rabbi Reuel. *Was Yeshua's Last Supper A Pesach Seder?*; WHITE, Randy. *The Lord's Supper: Its Fulfillment*.

⁹¹ CULPEPPER, Alan R. *Mark*, str. 494.

Mrázek připomíná, že „kalich se často ve Starém i Novém zákoně objevuje jako obraz života, jako úděl, jako to, co je pro člověka (v životě) připraveno.“⁹²

Osborn z textu vyvozuje, že „normally all those participating in the Seder celebration had their own cups, but Jesus used a common cup to bring out the unity of the community.“⁹³

Limbeck dokonce na tomto předpokladu staví své další myšlenkové konstrukce bez reflexe, zda je předpoklad platný.⁹⁴ S touto myšlenkou polemizuje například Paul, který se ale odvolává především na židovskou tradici sederu.⁹⁵ Je ale možné argumentovat i právě vazbou se synoptickým textem Lk 22,17 („Vzal kalich, vzdal díky a řekl: „Vezměte a podávejte mezi sebou.“) Řecké διαμερίσατε může mít význam sdílejte, dělte se, podávejte, ale také rozdělte, rozdělte či rozbijte na kusy nebo v případě tekutiny rozlejte.⁹⁶ České překlady (Kralická, B21, Český studijní překlad, KMS) překládají slovesem „rozdělte“.

Marek 14,24

καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ ἐκχυννόμενον ὑπὲρ πολλῶν.

Vlastní doslovný překlad textu:

A řekl jim toto je krev moje z té smlouvy se vylévá pro mnoho.

Podle Pružinského je slovo πολλῶν citací LXX, kde se vyskytuje ve spojení s dílem trpícího Služebníka (Iz 53,12).⁹⁷

Slovo διαθήκης ve všech tvarech se vyskytuje v NZ 33x. Marek toto slovo používá pouze na tomto místě, ostatní evangelisté pouze 3x (Matouš taktéž pouze jednou v tom samém kontextu a Lukáš rovněž v kontextu Večeře Páně a pak ještě v Lk 1,72 ve chvalozpěvu Zachariášově). Ve SZ se tento pojem vyskytuje ve všech tvarech 297x a je jedním z klíčových pojmů SZ.⁹⁸

Dubovský upozorňuje, že ἐκχυννόμενον je participium prezent, které má u Marka často význam budoucího času a vyjadřuje kauzalitu.⁹⁹

⁹² MRÁZEK, Jiří. *Markovo evangelium 9-16*, str. 164 s odkazem na Ž 16,5; 23,5; 116,13; Ab 2,16; Iz 51,17.22; Zj 14,10; 16,19; 18,6; Mk 10,38-39; 14,36; J 18,11 aj.

⁹³ OSBORNE, Grant R. *Mark*, str. 494.

⁹⁴ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*, str. 182.

⁹⁵ PAUL, Ian. *Did Jesus use multiple cups at the Last Supper?*

⁹⁶ διαμερίζω. In *Bible Hub: Search, Read, Study the Bible in Many Languages*. [online].

⁹⁷ PRUŽINSKÝ, Štefan. *Evangelium podľa Matúša (15.-28. kap.)*, str. 349.

⁹⁸ Podle Bible Hub. In *Bible Hub: Search, Read, Study the Bible in Many Languages*. [online].

⁹⁹ DUBOVSKÝ, Peter, ed. *Marek*, str. 825.

Spojení „ὕπερ πολλῶν“ může v češtině vytvářet dojem, že se krev vylévá pouze za některé „nikoli za všechny“, v aramejštině a hebrejštině může „za mnohé“, jak je užito zde a v 10,45 mít všezahrnující význam.¹⁰⁰

Marek 14,25

ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Vlastní doslovný překlad textu:

Amen (opravdu) říkám tobě že už ne nikdy budu pít z toho ovoce z vinné révy dokud den když to piju znovu v tom království Boha.

Jak upozorňuje například Timothy Keller, slovní obrat „nebudu jíst a pít“ je ve starověku spojován s přísahou (viz. např. Sk 23,14.21).¹⁰¹

Keener upozorňuje, že formulace „γενήματος τῆς ἀμπέλου“ je převzata z žehnání nad vínem v judaismu.¹⁰²

Pro výraz „pít nový“ nabízí John MacArthur dva možné výklady. „1. Věřící budou slavit večeři Páně i v tisíciletém království na připomínku Božího díla na kříži; 2. až do zřízení Božího království s nimi Ježíš nebude slavit další paschu.“¹⁰³

Diskuze

Jednalo se o sederovou večeři?

Otázce, zda se jednalo o sederovou večeři, se věnuje řada vykladačů tohoto textu.¹⁰⁴ Otázka je spojená především s datací 14. nisanu,¹⁰⁵ ale také s opomenutím či malým zaměřením na beránka při samotné večeři. Všichni tři synoptici explicitně¹⁰⁶ či minimálně implicitně odkazují na sederovou večeři. Jan¹⁰⁷ naopak klade sederovou večeři až na pátek ukřižování.

Pro poslední večeři jako seder lze uvést tvrzení synoptiků i celkový charakter večeře, který sederovou večeři výrazně připomíná. Například Jeremias

¹⁰⁰ DONAHUE, John R. a Daniel J. HARRINGTON. *Evangelium podle Marka*, str. 399.

¹⁰¹ KELLER, Timothy J. *Království kříž: život Ježíše a příběh světa*, str. 187.

¹⁰² KEENER, Craig S. *IVP komentář k dobovému pozadí Bible – Nový zákon*. str. 197.

¹⁰³ MACARTHUR, John. *Nový zákon: komentář verš po verši*, str. 187.

¹⁰⁴ Viz. například KLAWANS, Jonathan. *Was Jesus' Last Supper a Seder?*; JOHNSSON, William G. *Ježíš z Nazareta: jeho život, poselství a utrpení*, str. 395-396 nebo MRÁZEK, Jiří. *Markovo evangelium 9-16*, str. 158-159.

¹⁰⁵ Tomuto tématu se obsírně věnuje STEIN, Robert H. *Mark*, str. 641-642.

¹⁰⁶ Mt 26,17.18; Mk 14,12.16; Lk 22,7.8.11.15.

¹⁰⁷ J 13,1 ale především Jan 18, 28 („Od Kaifáše vedli Ježíše do místodržitelského paláce. Bylo časně rána. Židé sami do paláce nevešli, aby se neposkvřili a mohli jíst velikonočního beránka.“) a J 18,39 („Je zvykem, že vám o velikonočních propouštím na svobodu jednoho vězně. Chcete-li, propustím vám tohoto židovského krále.“).

uvádí řadu podobností a shod mezi Ježíšovou poslední večeří a sederovou večeří.¹⁰⁸

Naproti tomu stojí minimálně zdánlivé tvrzení Jana i fakt, že jak upozorňuje Klawans, „if indeed Jewish authorities were at all involved in Jesus’ trial and death, then according to the synoptics those authorities would have engaged in activities—holding trials and carrying out executions—that were either forbidden or certainly unseemly to perform on the holiday.“¹⁰⁹

Celkové pojetí Ježíšovy služby jako nové paschy, na kterou výrazně upozorňuje Pitre¹¹⁰ podporuje jak pojetí Ježíšovi večeře jako paschální, ale rovněž celkový kontext Ježíšovy služby jako pravé paschy ukončené obětí pravého beránka.

Klawans se v závěru své studie přiklání k tvrzení, že je jednalo o klasické a nikoli sederové jídlo. Zdůvodňuje to následovně:

„A number of scholars now believe that the ritual context for the Last Supper was not a Seder but a standard Jewish meal. That Christians celebrated the Eucharist on a daily or weekly basis (see Acts 2:46–47) underscores the fact that it was not viewed exclusively in a Passover context (otherwise, it would have been performed, like the Passover meal, on an annual basis).

An ancient Christian church manual called the Didache also suggests that the Last Supper may have been an ordinary Jewish meal. In Chapters 9 and 10 of the Didache, the Eucharistic prayers are remarkably close to the Jewish Grace After Meals (Birkat ha-Mazon). While these prayers are recited after the Passover meal, they would in fact be recited at any meal at which bread was eaten, holiday or not. Thus, this too underscores the likelihood that the Last Supper was an everyday Jewish meal.

Moreover, while the narrative in the synoptics situates the Last Supper during Passover, the fact remains that the only foods we are told the disciples ate are bread and wine—the basic elements of any formal Jewish meal. If this was a Passover meal, where is the Passover lamb? Where are the bitter herbs? Where are the four cups of wine?“¹¹¹

Rovněž Knight na základě absence popisu konzumace beránka v textu vyvozuje, že se o pesachovou večeří nejedná.¹¹² Proti tomu by se však dalo namítnout přímou citací slov Ježíše o přípravě právě velikonočního beránka.¹¹³

---

¹⁰⁸ JEREMIAS, Joachim. *The Eucharistic words of Jesus*, str. 15-84.

¹⁰⁹ KLAWANS, Jonathan. *Was Jesus’ Last Supper a Seder?*

¹¹⁰ PITRE, Brant. *Ježíš a židovské korene Eucharistie: Odhaľovanie tajomstiev Poslednej večere*, str. 65-96.

¹¹¹ KLAWANS, Jonathan. *Was Jesus’ Last Supper a Seder?*

¹¹² KNIGHT, George R. *Marek: evangelium Ježíše Krista, syna Božího*, str. 234.

¹¹³ Mk 14,14; Mt 26,18; Lk 22,8.11.

Johnsson nabízí hned čtyři řešení:

„Slavil Ježíš Velikonoce ve čtvrtek večer, předtím než byl ukřižován, nebo proběhla jeho poslední večeře o dvacet čtyři hodin dřív, než měla oficiálně být? Nabízí se nám zde čtyři řešení:

1. Večeře ve čtvrtek večer nebyla velikonoční, protože ta měla přijít až za dvacet čtyři hodin. Kristus, náš velikonoční Beránek (1K 5,7), zemřel v pátek 14. nisanu.

2. Velikonoce, o kterých zde Jan hovoří, se netýkají velikonoční večeře, ale jde o ceremoniální jídlo spojené se svátkem nekvašených chleb. V pátek bylo 15. nisanu. Toto vysvětlení protirečí předchozímu.

3. Poslední večeře byla opravdu velikonoční večeří, ale slavil ji jen Ježíš a jeho učedníci. Oficiální velikonoční večeře se slavila o 24 hodin později. Podle tohoto návrhu bylo v pátek 14. nisanu.

4. V Ježíšově době se Velikonoce slavily několik po sobě jdoucích dní. Dvojití slavení vycházelo z rozdílů mezi farizeji a saduceji s ohledem na počítání správných dní podle kalendáře.“¹¹⁴

Otázka je stále otevřená a názory vykladačů se různí. Pro účel naší práce ji uzavřeme konstatováním, že pouze na základě synoptiků ji nelze rozhodnout a že jednotlivé rozdíly mezi synoptiky (především zmínky beránka u Lukáše) nám otázku samy o sobě nevyřeší.

To, že se jedná o dlouhou diskuzi, dokazuje například již 65 let starý slovník Adolfa Novotného, které u hesla Velikonoce: „Mezi velikonoční večeří a večeří Páně je určitý vztah, ačkoli nelze tento vztah bezpečně určit a bohoslovci nejsou jednotní ve výkladu novozákonních zpráv: Wellhausen, Lietzmann, Hupfeld, F. Spitta aj. tvrdí, že Večeře Páně byla paschálním hodem, Merx, Dalman, Strack, Jeremias, Behm jsou přesvědčeni o opaku.

Synoptická evangelia zřejmě chápou poslední večeří jako velikonoční (paschální) hod beránka, zatímco Jan předpokládá, že šlo o večeří před slavností Pascha (J 18,28; 19,14) a že Ježíš byl křižován v den, jehož večer byl zasvěcen slavnosti fáze (Pascha).“¹¹⁵

Možná nám v této otázce může posloužit závěr Adolfa Novotného: „Ať se rozhodneme jakkoli, je jisto, že poslední večeře spadala do svátků velikonočních a že Ježíš v této době musel myslet na svátky Pascha.“¹¹⁶

---

¹¹⁴ JOHNSSON, William G. *Ježíš z Nazareta: jeho život, poselství a utrpení*, str. 396.

¹¹⁵ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, str. 1181.

¹¹⁶ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, str. 1181.

Otázka kalichů vína

Další otázka je spojená s rozdíly ve zprávách Matouše s Markem a Lukáše. Konkrétně o otázku pořadí chleba a vína. Zatímco Marek a Matouš uvádí pořadí chléb-víno, Lukáš má strukturu složitější, ze které můžeme vyvodit pořadí víno-chléb-víno.

Tento rozpor je ve většině odborné literatury řešen s odkazem na sederovou večeři a tradici více kalichů. Zde se tedy vracíme k otázce, zda se jednalo o sederovou večeři, ale i pokud by nebyla, židovská hostina měla tradici více kalichů vína.¹¹⁷ Pokud jde o samotný počet kalichů, tak John MacArthur¹¹⁸ stejně jako Culpepper¹¹⁹ a Bock¹²⁰ se přiklání k názoru, že Matoušem a Markem zmiňovaný kalich byl třetím kalichem. Keener ho považuje za čtvrtý.¹²¹ Bock navíc přidává myšlenku, že Ježíš již nevypije čtvrtý kalich, ale ten slibuje vypít s učedníky až v Božím království.¹²² Celou večeři tak nechává do jisté míry otevřenou, neukončenou.

Otázku počtu kalichů pravděpodobně nedovedeme uspokojivě zodpovědět, ale různé podání Matouše s Markem a Lukáše nám pomáhají vidět Večeři Páně jako slavnostní židovské jídlo. Dobový kontext nám pak pomáhá porozumět souvislostem.

Výrok „τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου“

Tato formulace způsobovala a doposud způsobuje řadu rozdělení v křesťanství. Ač se výrok jeví jako poměrně jednoznačný jeho interpretace se zásadním způsobem různí. Teologické interpretace výroku jsou nad rámce této práce, ale upozorníme na otázku exegetickou.

Více autorů upozorňuje na fakt, že Ježíšovy výroky při večeři Páně byly proneseny s největší pravděpodobností v aramejštině a nikoli v řečtině. Do řečtiny byly de facto přeloženy.

Avšak v „aramejštině se v takové vazbě nevyskytuje příslušná forma slovesa „být“, a tudíž bylo v původním znění pouze „Toto mé tělo“, v řeckém textu se už nachází sloveso *estin* (je). Ježíšova slova dala vzniknout nepřebornému množství výkladů se závažnými důsledky pro ekumenický dialog. Někteří badatelé se domnívají, že Ježíš pouze ukazoval na chléb, zatímco jiní říkají, že tato věta může znamenat „Toto jsem já“ neboli „Toto je či představuje moje tělo“. Teologické výroky o „skutečné přítomnosti“ či „transsubstanciaci“

¹¹⁷ Viz. KUNETKA, František. *Židovské kořeny křesťanské anafory*.

¹¹⁸ MACARTHUR, John. *Nový zákon: komentář verš po verši*, str. 187.

¹¹⁹ CULPEPPER, Alan R. *Mark*, str. 494.

¹²⁰ BOCK, Darrell. *Mark*, str. 342. Bock navíc upozorňuje, že podle zachovalé židovské liturgie by při třetím kalichu měl děkovat za spásu pro Boží lid.

¹²¹ KEENER, Craig S. *IVP komentář k dobovému pozadí Bible – Nový zákon*, str. 197.

¹²² BOCK, Darrell. *Mark*, str. 343.

jsou rozvinutím tohoto textu (a dalších novožákonních citací), avšak Markův důraz spočívá na Ježíšově činu sebeobětování, k němuž má dojít na kříži.¹²³

Všechny tři zprávy jsou s největší pravděpodobností překlady z aramejštiny. Musíme ale konstatovat, že si jsou natolik podobné, že ani u této otázky nás zásadně neposouvají v porozumění textu samotného.

Závěr

Provedli jsme zasazení textu do dobového i literárního kontextu, rozbor textu i s výkladovými poznámkami a zaměřili se na tři aktuální otázky spojené s těmito texty. Žel musíme konstatovat, že asi v jedné otázce nám různočtení synoptiků zásadním způsobem nepomáhají v hlubším porozumění textu. Asi nejzásadnějším přínosem je různočtení v otázce pořadí chleba a kalicha u Lukáše a zbylých dvou synoptiků, ale i tuto otázku více než různočtení řeší dobový kontext. U ostatních otázek je to kombinace exegeze, dobového kontextu nebo dialogu mezi synoptiky a Janem.

Seznam literatury

- BEDŘICH, Slavomír a SVOBODA Petr. *Česká synopse evangelií*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995.
- BOCK, Darrell. *Mark*. New York: Cambridge University Press, 2015. New Cambridge Bible Commentary. ISBN 978-1-107-03421-1.
- CULPEPPER, Alan R. *Mark*. Peake Road, Georgia: Smyth & Helwys Publishing, 2007. Smyth & Helwys Bible Commentary. ISBN 978-1-57312-077-7.
- DONAHUE, John R. a HARRINGTON Daniel J. *Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. Sacra Pagina. ISBN 80-7192-915-8.
- DUBOVSKÝ, Peter, ed. *Marek*. Trnava: Dobrá kniha, 2013. Komentáře k Novému zákonu. ISBN 978-80-7141-792-7.
- JEREMIAS, Joachim. *The Eucharistic words of Jesus*. London: SCM Press, 1966. ISBN 0-334-00414-4.
- JOHNSON, William G. *Ježíš z Nazareta: jeho život, poselství a utrpení*. Praha: pro Adventistický teologický institut připravuje nakladatelství Advent-Orion, 2020. Teologie (Advent-Orion). ISBN 978-80-7172-607-4.

---

¹²³ DONAHUE, John R. a HARRINGTON Daniel J. *Evangelium podle Marka*, str. 398. Obdobně KEENER, Craig S. *IVP komentář k dobovému pozadí Bible – Nový zákon*, str. 197; DUBOVSKÝ, Peter, ed. *Marek*, str. 823 nebo OSBORNE, Grant R. *Mark*, str. 493-494.

- KELLER, Timothy J. *Králův kříž: život Ježíše a příběh světa*. Praha: Biblion, 2012. ISBN 978-80-87282-10-6.
- KEENER, Craig S. *IVP komentář k dobovému pozadí Bible – Nový zákon*. Albrechtice: Křesťanský život, 2018. ISBN 978-80-7112-204-3.
- KITTEL, Gerhard a Geoffrey BROMILEY. *Theological Dictionary of the New Testament*. Vol. 1. Grand Rapids, Michigan, U.S.A: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1964.
- KNIGHT, George R. *Marek: evangelium Ježíše Krista, syna Božího*. Praha: Advent-Orion, spol. s r.o., 2017. Bible pro dnešek. ISBN 978-80-7172-687-6.
- KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0920-8.
- KUNETKA, František. *Židovské kořeny křesťanské anafory*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas theologiae. ISBN 80-7067-398-2.
- LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. České katolické biblické dílo. ISBN 80-719-2219-6.
- MACARTHUR, John. *Nový zákon: komentář verš po verši*. Kroměříž: Didasko, 2013. ISBN 978-80-875-87-08-9.
- MRÁZEK, Jiří. *Markovo evangelium 9-16*. Jihlava: Mlýn, 2019. ISBN 978-808-6498-683.
- MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2011. Český ekumenický komentář k Novému zákonu. ISBN 978-80-87287-44-6.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1956.
- OSBORNE, Grant R. *Mark*. Grand Rapids, Michigan, USA: Baker Books, 2014. Teach The Text Commentary Series. ISBN 978-1-4412-2015-8.
- PITRE, Brant. *Ježiš a židovské korene Eucharistie: Odhaľovanie tajomstiev Poslednej večere*. Bratislava: Redemptoristi - Slovo medzi nami, 2021. ISBN 978-80-8193-044-7.
- PRUŽINSKÝ, Štefan. *Evangelium podľa Matúša (15.-28. kap.)*. Prešov: Pravoslavná bohoslovecká fakulta, 2001. ISBN 80-8068-077-9.
- STEIN, Robert H. *Mark*. Grand Rapids, Michigan, U.S.A: Baker Academic, 2008. Baker Exegetical Commentary on the New Testament. ISBN 978-0-8010-2682-9.

Elektronické zdroje

- Άρτοϋ. In *Bible Hub: Search, Read, Study the Bible in Many Languages*. [online]. [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: https://biblehub.com/greek/arton_740.htm.

- Bible Hub. In *Bible Hub: Search, Read, Study the Bible in Many Languages*. [online]. [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: https://biblehub.com/greek/arton_740.htm.
- διαμερίζω. In *Bible Hub: Search, Read, Study the Bible in Many Languages*. [online]. [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: <https://biblehub.com/greek/1266.htm>.
- DILLON, Rabbi Reuel. *Was Yeshua's Last Supper A Pesach Seder?: A Pesach (Passover) teaching. United Messianic Jewish Assembly* [online]. [cit. 2022-06-08]. Dostupné z: <https://www.messianicspokane.com/was-yeshuas-last-supper-a-pesach-seder>.
- How Many Cups In The Passover Meal?* CJNews: Chicagojewishnews [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.chicagojewishnews.com/how-many-cups-in-the-passover-meal/>.
- KLAWANS, Jonathan. Was Jesus' Last Supper a Seder?. In *Biblical archaeology society* [online]. [cit. 2022-06-03]. Dostupné z: <https://www.biblicalarchaeology.org/daily/people-cultures-in-the-bible/jesus-historical-jesus/was-jesus-last-supper-a-seder/>.
- MARCUS, Yosef. *What is the significance of the four cups of wine?* Chadab.org [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: http://www.chabad.org/holidays/passover/pesach_cdo/aid/658520/jewish/What-is-the-significance-of-the-four-cups.htm.
- PAUL, Ian. *Did Jesus use multiple cups at the Last Supper?*. Psephizo: scholarship. serving. ministry [online]. [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: <https://www.psephizo.com/biblical-studies/did-jesus-use-multiple-cups-at-the-last-supper/>.
- WHITE, Randy. The Lord's Supper: Its Fulfillment. In *Dispensational publishing* [online]. [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: <https://dispensationalpublishing.com/the-lords-supper-itsfulfillment/>.

Mgr. et Mgr. Bc. Marek HARASTEJ, B.Th.
doktorand
Pedagogická fakulta UMB
katedra teológie a katechetiky
Banská Bystrica